

Lauma Balode. Viņa gribēja baltu pasauli

Publicējam Rudzātu pagasta iedzīvotājas, pensionētas skolotājas Bronislavas Ošānes atmiņu stāstu turpinājumos par ilggadējo Līvānu teātra režisoru, kultūras darbinieci, leģendāru personību Laumu Balodi.

Laumas gaitas

Lai kādas grūtības prasīja dzīves apstākļi, Baloži savas meitas centās izglīt. Abas beidza Daugavas pamatskolu, ieguva pamatskolas izglītību. Vilma mācījās Līvānos. Lauma pabeidza Dignājas (kādreiz sauca Cipterānu) pamatskolu un turpināja mācības Šaukas lauksaimniecības skolā, jo vecāki un arī pati centās sevi pie-saistīt zemei.

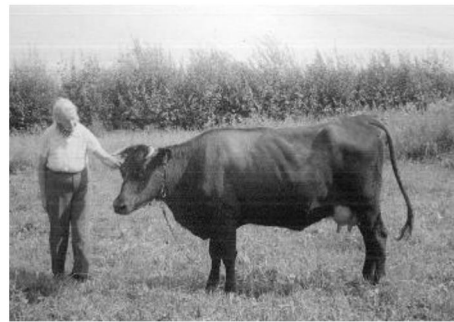
Tālāk izglītības ceļu Lauma turpināja pati saviem spēkiem, iedama uz mūža sapni. Studijas Ālunāna studijā Jelgavā, vēlāk Rēzeknes ceļojšajā teātrī. Strādāts Jēkabpilī! Vairāk kā 30 gadus Līvānos (1950.-1983.g.). Dignājā. Vadīti visu paaudžu deju kolektīvi, iestudētas apmēram 60 lugas, praktiskais mākslinieciskās daļas darbs – ko vēl var prasīt no viena cilvēka?! Arī pati personīgi rakstījusi lugas, piemēram, “Tikai rozes”, “Vadzis lūzt”, “Mana mīļa vedekliņa”, “Zelta kauss”, “Zelta rozes” u.c. Rakstīja dzejoļus, rakstus periodikai, darbojās mazpulcēnos. Kādi panākumi? Bija arī izcili! Pirmās vietas rajona mērogā, publicēta dzeja. Lauma un līvānieši lepojās ar izcilēm panākumiem teātra nedēļā Rīgā, kad bija piedāvājums dažus Līvānu pašdarbniekus uzņemt lieljos teātros, piemēram ārsti Alvīni Ruczāti, dažus skolotājus.

Patriotisma jūtas

Vēl tagad nevaru aizmirst gadījumu. Tas bija 2003.gadā. Biju aizgājusi sēņot uz Daugavas malas mežu. Tur satiku Laumu. Viņa bija uzsegusi tautisku villāni, rokā sēņu groziņš. Teica: “Atnācu atvadīties no Daugavas”. Viņa raudāja. Man novēlēja savas zemes sēņu vietas. Tā bija tā pati viņas dzimtas zeme, kur viņa, ganot gotiņas, kopā ar tēvu pārdzīvoja krievu lidotāja sūlīto ložu krusu, tikai laimīgi izglābās. Visu mūžu viņa turēja sirdī sāpes par padomju laikā nodarīto pārestību. Atņēma zemi, atņēma lopīņus. Bija jāpārdzīvo “uzbrukums”, kad Līvānos, atklājot 100.dziesmu svētku izskaņas koncertu, viņa teica: “Latviešu tauta dziedāja un dziedās vēl 100 gadus”. Viņa bija izlaicusi vārdu “padomju”.

Dabas un dzīvnieku mīlestība

Šī mīlestība dzīlā, neatdalāma no viņas būtības, iespējams, nākusi no tēva. Lauma mīlēja puķes. Vēl tagad, kad Lauma jau 11 gadus atstājusi dzimtās mājas, ap istabiņu nekoptas zied koši dzeltenās trompešu narcises. Viņa mēdza atvērt istabiņas logu un ielaist puķu un ziedošo koku smaržu. Neizstāstāma ir abu māsu mīlestība pret mājdzīv-

Laumas mīlestību pret visu dzīvo var sajust pat caur fotogrāfiju – cik sauczīgi un mīli viņa glāsta savu gotiņu.

niekiem. Saimniekojot viņas vienmēr turēja aitas, trušus, mājputnus, suņus, kaķus un, protams, govīs. Māsas ļoti mīlēja arī kaķus. Aizkustināja Vilmas vārdi: “Varētu jau mirt, bet kur paliks šie?” (kaķi – aut.) Pēc abu sieviņu aiziešanas pie mums atnāca pieci viņu kaķi.

Laumas mūža sapnis

Laumas sapnis bija kļūt par aktrisi, dzīvot spoži. Kad māsu mājās daudz ko pārrunājām, es pajau-

tāju, kāpēc? Lauma atbildēja: “Man patīk skaistums. Kas es esmu – viena sieviete. Ko es varu labu pasākt? Bet uz skatuves, lūgās es varu runāt ar skatītājiem, ar daudziem. Es varu izteikt, kas ir labs, kas – slikts. Es varu vairot labo, celt godā baltu pasauli, nicināt visu sliktu. Es varu izteikt savu sirdi.”

Škalījās uz šo vecīgo sievieti, viņas joprojām apgaroto seju un domāju, cik viņa daudz labā! Varu piekrist kaut kur jau pateiktajam, ka Lauma pasauli uzlvēra romantiskā gaismā, apgarotu un tīru. Lauma bija gara bagāta, ļoti emocionāla, ar lielu gribasspēku, darbaspējām, paveikusi un pārdzīvojusi neparasti daudz.

Māsa Vilma

Stāstot par Laumu, nav iespējams to nesaistīt ar māsu Vilmu. Abu likteni cieši saistīti. Vilma izauga par skaistu, lepmu mātesmeitu. Pēc skolas viņa pilnveidoja sevi dažādos kursos, aktīvi piedalījās sabiedriskajā dzīvē. Viņa bija aizsardze, dziedāja koros, dejoja, spēlēja teātri u.c. Daudzi jaunekļi iekāroja viņu, starp tiem arī Daugavas skolas pārzinis Vilis Grigalis (mazdēls Māris pašlaik aktīvi darbojas TV).

Lauma Balode (no labās) kopā ar māsu Vilmu deviņdesmitajos gados savā dārzā dzīvības koka paēnā.

Tomēr Vilma izvēlējās kaimiņu pusi Albertu. Saimniecībā nopelnīt nevarēja daudz, tāpēc 1938.gadā abi ar vīru Albertu nolēma doties papelnīties robežsargos. Viņi nokļuva Abrenes pulkā. Par to Vilmai bija daudz ko stāstīt.

Abi jaunieši pieredzēja okupāciju, iebrukuma sākumu. Jau iepriekš ticis būvēts plats ceļš uz Latviju, pa kuru pēc slaktiņa Maslenikos, kur tika apšauta latviešu robežsardze, Latvijā vairākas dienas bez pretošanās iekluda novārguši krievu karavīri no Šomijas frontes.

Māsas dzīli līdz ar daudziem pārdzīvoja, kad iebrucējiem atļāva bez pretošanās ieņemt Latviju, pastrādāt tik daudz noziegumu. Pēc Latvijas okupēšanas tika sadedzinātas latviešu grāmatas bibliotēkās, bija arī citi pazemojumi.

Vilmai un Albertam piedzima divi bērni – Aira un Ainārs. Vilmas vīrs Alberts drīz nomira, jo pierobežā bija ieguvis staru slimību. Dēls Ainārs ar izcilām sekmēm beidza Zasas vidusskolu, iestājās jūrskolā. Aira pēc pamatskolas izvēlējās lauku speciālistes profesiju un sāka mācīties Malnavā. Diemžēl abi Vilmas bērni pāragri mira - dēls 22 gadu vecumā, bet meita – 18 gadu vecumā. Abus jauniešus ļaudis atcerējās kā ļoti sabiedriskus, talantīgus. Abi ļoti mīlēja viens otru. Aināram bija lieli sapņi, bet 1963.gadā viņš mira no staru slimības. Aira labo sekmju dēļ bija to Malnavas tehnikuma absolventu vidū, kuriem bija iespēja studēt akadēmijā. Tomēr viņai tas nebija lemts – meitene saslima ar gripu, radās komplikācijas un, nepareizi noteiktas diagnozes dēļ, viņa mira no smadzeņu iekaisuma.

Protams, Lauma nebija vienaldzīga pret ģimeni un māsas Vilmas likteni. Viņa atgriezās mājās. Arī viņa bija sagrauta, jo patiesi mīlēja abus jauniešus un svaini.

Vecumdienas

Kad pārgāju uz patstāvīgu dzīvi “Ošlejās”, abas māsas satiku bieži. Viņas ļoti daudz ko pastāstīja par apkārtnes cilvēku dzīvi, par

notikumiem, savu dzīvi. Man iepatikās viņu saprātīgie spriedumi, labestība, godīgums. Laumai vēl bija sakari ar Dignājas kultūras namu, arī ar Līvāniem. Viņa sarakstījās ar draugiem līvāniešiem, gandrīz katru dienu rakstīja vēstules draugam - Vilim Krauklim uz Angliju, bija lepna par šo draudzību. Bet gāja laiks un ņēma savu tiesu.

Vilma strādāja pa istabu, bet Lauma darīja āra darbus. Darīja visu – plāva, skaldīja malku, tīrīja kūti, ravēja utt. Palīgu viņām bija pamaz. Šāku vairāk palīdzēt. Braukāju uz saviem Rudzātiem, tāpēc Lauma lūdza atvest pensiju, medicīnas līdzekļus. Jāpiebilst, ka Lauma līdz mūža galam palika līvāniete. Oficiāli.

Vilis Krauklis saslima un vēlāk nomira, naudu vairs nesūtīja. Tas Laumai bija liels pārdzīvojums. Bet Anglijā atradās studiju draudzenes meita Jautrīte Švenne. Viņa, uzzinājusi faktus, uzņēmās grāmatas par Laumu un Vili sponsorēšanu. Pie Laumas brauca rakstnieks Ēriks Hānbergs, sameklēja visu vajadzīgo un 1997.gadā iznāca grāmata „Mēs satikāmies ezera krastā”. Par literāro apdari viņa bija ļoti pateicīga Elzai Grinbergai. Kādreiz Lauma izteicās, ka gribētu, lai šo grāmatu ieliek viņai līdzī zārkā. Nezinu, vai to izdarīja, jo apglabāja sveši cilvēki.

Gadi steidzās. Radi māsas apmeklēja maz. Šad tad palīdzēja Grauzu un Baložu ģimenes. “Mēs ar Vilmu spriežam, ka esam kā divi apiniši, kuri stiepjas uz augšu, bet nav atbalsta kārtiņas,” tā toreiz teica Lauma. Nāca arī dažādas nekaimenes. Lauma, smagi strādājot, salauza roku, bet gotiņa jāslauc. Dažas dienas palīdzēju izslaukt, bet Lauma bija lepna, darīja pati, ar vienu roku. Viņa strādāja līdz pēdējam.

Reiz stāstīja, ka vakarā no noguruma nespēkā pakritusi un nevarējusi piecelties. Tad viņa lūgusi: “Airīt, palīdz!” (Airā – mirusi māsas meita. Aut.) Un noticis brīnums. Viņai radies spēks, un viss bijis atkal labi!

Laumas māsas Vilmas bērni – dēls Ainārs un meita Aira, kuriem nebija lemts ilgs mūžs.

Bija reizes, kad Lauma izteica savas sirds sāpes – viņas abas ar Vilmu esot Baložu meitas, bet mājas valdniece esot Vilma. Tas Laumai sāpēja, jo pusi savas nelielās algas viņa bija atdevusi saimniecībai, priekš sevis neko daudz neesot atļāvusies. Vienmēr atbalstījusi visus slimības brīžos. Tā bija pašaiizliedzīga cilvēka atzišanās. Mēdz teikt, ka dzīvē viss izlicdzinās. Divus mēnešus pēc Vilmas nāves Lauma kļuva saimniece, mantniece. Un tieši viņa bija tā, kura galīgi sadalīja mantojumu – kam mājas, kam zeme, kam mežs.

Lauma bija cīnītāja – gan par labo, gan pret sliktu. Mūs abas dzīli satrauca arī nebūšanas,

kas notika “Putraimiešos”. Tā bija arī dzeršanas problēma. Nodzērās vīrieši, arī sievietes. Lielu postu nodarīja “ločkas”. Nelīdzēja sievu kolektīvās sūdzības. Vietējie bija pārliecināti, ka varas iestādes, policija “piever acis” uz “loču” darbību. Kulminācija bija alga-dījums, kad kādā naktī kaimiņu mājā sadega cilvēks – Oskars Kusiņš, kurš, pārdevis “ločkas” īpašniekam malku, aizsmēķēja gultā, aizmi-ga un sadega. Dieva dāvāta laime, ka vējš nesa liesmas uz atālāko “Vegaru” pusi, apdega tikai koki, bet cieši kopā sabūvētās celtnes palika neskartas. Vai Lauma varēja klu-sēt? Viņa uzrakstīja emocionālu rakstu Jēkabpils avīzei. To iespieda, bet dažas dienas vēlāk varas iestāžu darbinieki Laumai pieprasīja atsaukt rakstīto kā nepatiesu, pār-spīlētu. Arī tā notiek.

Širds ilgojas pēc laimes

Grāmātā “Mēs satikāmies ezera krastā” skaisti aprakstītas jaunās meitenes pirmās jūsmas, mīlestība. Liekas, ka tā būs mūžīga un vienīgā. Tomēr Lauma vēlāk atzinās, ka Vilis tā īsti nav paticis. Nāca karš, tas izšķīra. Lauma pieņēma Viļa šķietamo nāvi. Bija jādzīvo tālāk. Cilvēka sirds ilgojas pēc laimes – reālas, skaistas. Pēc Laumas stāstītā Līvānos viņai radās romantiskas jūtas, sapņu tēls, ilgu cilvēks – kāds izglītots puisis. Neparasts gadījums viņus izšķīra. Puisis apprecējās, bet vai sirdij var pavēlēt?

1990.gadā pienāca vēstule no Anglijas. Vilis Krauklis Laumu bija atradis. Uzplauka mīlestība no tālienes, slepena. Tas aizņēma Laumas jūtas, bet Viļa klātbūtnes pietrūka. . .

Un atkal – dzīve visu izlicdzina. “Vegoros” ieradās nu jau brīvs kļuvušais Līvānu sapņu vīrietis. Bija ko parunāt abiem, bija ko atcerēties - bet mīlestības liesmu vairs neuzpūst. Gail tikai ogles.

Bija arī praktiski apsvērumi. . . Tik ļoti žēl, ja jāaprok sapņi, kamēr vēl esi dzīvs. Domāju, kāpēc liktenis bija tik nežēlīgs pret Laumu? Viņa nedabūja izjust tuva cilvēka glāstus, pasaulei trūka krāšņuma, nebija tās baltās pasaules, kurai viņa veltīja savu tik bagāto dzīvi.

Galavārdi

Vilma nomira 92 gadu vecumā, janvārī. Slimības dēļ nevarēju Vilmu pavadīt. Vīrs gan bija un stāstīja, ka Vilmas baltā lakatiņā ietērptajā sejā bija dziļš miers. Viņa bija izjutusi lielu cilvēcisku laimi un diemžēl arī lielas cilvēciskas sāpes. Bezgala žēl, ka biju ļoti slima, jo citādi varbūt nebūtu noticis tā, ka māsas bēru laikā Lauma, būdama slima un bezspēcīga, bija izkritusi no gultas un gulējusi pavisam aukstā, nekurinātā istabā. Otru mājas galu kurināja. Kāpēc tā? Esot gribējuši, lai abu māsu bēres notiktu vienlaicīgi. Lauma vēlāk nokļuva Līvānu slimnīcā ar ielaistu plaušu karsoni. Es tur viņu pēdējo reizi satiku. Viņa bija priecīga, jautri sarunājās ar palātas biedrenēm. Pēc tam viņa ārstējās Jēkabpilī. No Laumas iznāca atvadīties martā. Viņu izvadīja no Sudrabkalna kluba, kur bija izrādītas viņas iestudētās lugas. Piemēram, “Zvejnieka dēls”, ko nospēlēja vietējie cilvēki. Par to ilgi vietējie ļaudis runājuši.

Tuvu atradās padomju laikā izveidotais Jaunatnes parks ar estrādi, kuru bija dimdinājuši Laumas sagatavotie deju kolektīvi un rādītas izrādes no Līvāniem. Netālu bija arī Dunavas pagasta kultūras nams, kur tika spēlētas viņas lugas. Laumas bēru dienā smiczināja lietūs. Raudāja debesis, un Dievs sūtīja savu svētību labam cilvēkam – dārgakmenim.

Varbūt man ar šo savu stāstu kaut nedaudz izdosies atraust smiltis, lai dārgakmens vairāk mirdzētu. Ļoti gribētos, lai šo izcilo, talantīgo līvānieti kādreiz apciemotu kāds Līvānu puses cilvēks, uzliktu ziedu kapu kopīnā vai arī ko vairāk – piemiņas plāksnīti kā apliecinājumu viņas darbīgajam, kultūrai un mākslai veltītajam mūžam.